

Emprego sectorial e participación social das mulleres en Galicia e Europa

Coordinadora: María-Carmen Guisán

EMPREGO SECTORIAL
E PARTICIPACIÓN SOCIAL DAS MULLERES
EN GALICIA E EN EUROPA

EMPREGO SECTORIAL
E PARTICIPACIÓN SOCIAL DAS MULLERES
EN GALICIA E EN EUROPA

Coordinadora
MARÍA DEL CARMEN GUISÁN SEIJAS

2011
UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

DESCATALOGADO

Esta obra atópase baixo unha licenza internacional Creative Commons BY-NC-ND 4.0. Calquera forma de reprodución, distribución, comunicación pública ou transformación desta obra non incluída na licenza Creative Commons BY-NC-ND 4.0 só pode ser realizada coa autorización expresa dos titulares, salvo excepción prevista pola lei. Pode acceder Vde. ao texto completo da licenza nesta ligazón: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.gl>

Esta obra se encuentra bajo una licencia internacional Creative Commons BY-NC-ND 4.0. Cualquier forma de reproducción, distribución, comunicación pública o transformación de esta obra no incluida en la licencia Creative Commons BY-NC-ND 4.0 solo puede ser realizada con la autorización expresa de los titulares, salvo excepción prevista por la ley. Puede Vd. acceder al texto completo de la licencia en este enlace: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.es>

This work is licensed under a Creative Commons BY NC ND 4.0 international license. Any form of reproduction, distribution, public communication or transformation of this work not included under the Creative Commons BY-NC-ND 4.0 license can only be carried out with the express authorization of the proprietors, save where otherwise provided by the law. You can access the full text of the license at <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

© Universidade de Santiago de Compostela, 2012

Deseño de cuberta

Mabel Aguayo

Edita

Servizo de Publicacións
Campus Vida
15782 Santiago de Compostela
usc.es/publicacions

ISBN 978-84-9887-876-9(Edc.dixital.PDF)

ÍNDICE

Prólogo	9
Capítulo 1. Emprego, participación feminina e calidade de vida en Galicia e en España MARÍA DEL CARMEN GUIÓSÁN SEIJAS	13
Capítulo 2. Emprego a tempo parcial por xénero nas rexións españolas EVA AGUAYO LORENZO MARÍA DEL CARMEN LÓPEZ ANDIÓN ANA IGLESIAS CASAL	43
Capítulo 3. Emprego sectorial e paro por xénero nas rexións españolas MARÍA DEL CARMEN GUIÓSÁN SEIJAS PILAR EXPÓSITO DÍAZ	49
Capítulo 4. Emprego feminino, salarios e emprego sectorial en Europa MARÍA DEL CARMEN GUIÓSÁN SEIJAS PILAR EXPÓSITO DÍAZ EVA AGUAYO LORENZO	59
Capítulo 5. Emprego, participación feminina e calidade de vida en Europa MARÍA DEL CARMEN GUIÓSÁN SEIJAS EVA AGUAYO LORENZO	77
Anexos	87

PRÓLOGO

MARÍA DEL CARMEN GUISÁN SEIJAS

Este libro presenta os resultados do traballo de investigación das autoras sobre o desenvolvemento económico, o emprego e a calidade de vida desde unha perspectiva de xénero, e trata de responder estas preguntas: pode Galicia aproximarse a niveis de emprego, salarios, calidade de vida e participación das mulleres similares aos das rexións e países máis avanzados?, que factores poden axudar a avanzar nesa dirección?

Con respecto aos factores que poden axudar a avanzar, distinguimos entre aqueles que dependen de políticas europeas, españolas ou galegas.

Nos ámbitos español e europeo temos que insistir na importancia que ten un bo asesoramento económico. Políticas económicas equivocadas –e especialmente algunhas do período 2001-2010–, que conduciron a un elevado déficit exterior e a un forte endebedamento en España e noutros países da UE, poderían terse corrixido a tempo e podería terse evitado o incremento do paro e do déficit do sector público, o que redundaría nunha maior calidade de vida dos homes e mulleres de Galicia e de España.

É conveniente que exista unha clara conciencia nos medios de comunicación e nos grupos políticos con respecto á importancia de previr os desequilibrios económicos e de impulsar un desenvolvemento sostible, ofrecendo unha maior receptividade ás opinións de economistas cualificados e doutras persoas expertas.

No ámbito de Galicia é conveniente apoiar a colaboración dos investigadores universitarios, e outros expertos, en iniciativas de impulso ao desenvolvemento da industria, o que contribuirá, sen dúbida, á creación de renda e emprego noutros sectores produtivos. En especial, é aconsellable que se desenvolvan iniciativas que melloren as perspectivas de emprego satisfactorio para moitos novos cualificados, xa que estes poden contribuír positivamente ao desenvolvemento rexional se se lles dá a oportunidade.

Cómpre mellorar as canles de comunicación na Unión Europea para que as persoas expertas poidan ser escoitadas, e para que a opinión pública dispoña dunha maior información en temas importantes para o emprego e para a calidade de vida.

Polo que respecta á política española, algúns factores importantes para potenciar a converxencia cos países máis avanzados serían os seguintes: o desenvolvemento industrial e as políticas económicas orientadas á evolución equilibrada de todos os sectores produtivos, e evitar déficits excesivos tanto no comercio exterior coma no sector público.

No capítulo 1 preséntase unha introdución á análise da evolución do emprego feminino e da participación laboral e social das mulleres en Galicia, España e Europa.

Nos capítulos 2 e 3 recóllese unha comparación do emprego e do paro por xénero nas rexións españolas. No capítulo 2 preséntanse os datos de emprego a tempo parcial, mentres que no capítulo 3 se analiza o emprego sectorial e o paro.

No capítulo 4 realízase unha análise comparativa do emprego, do paro e dos salarios de varios países europeos.

O capítulo 5 presenta unha perspectiva xeral da participación social das mulleres en Europa.

Por último, incluímos varios anexos relacionados co emprego e co desenvolvemento económico de Galicia, así como a relación doutras publicacións das autoras relacionadas con esta temática.

Así mesmo, as autoras desexan deixar constancia do seu agradecemento pola axuda recibida da Secretaría de Igualdade da Xunta de Galicia (proxecto SI 427C 2009/33-0, cofinanciado pola Xunta de Galicia e polo Fondo Social Europeo sobre *Desemprego, emprego sectorial e actividades sociais desde unha perspectiva de xénero. Situación en Galicia e comparación con Europa*).

CAPÍTULO 5

PARTICIPACIÓN SOCIAL DAS MULLERES EN EUROPA

MARÍA DEL CARMEN GUISÁN SEIJAS
EVA AGUAYO LORENZO

OS INDICADORES DE IGUALDADE DE XÉNERO DAS NACIÓN UNIDAS

Na táboa 1 preséntanse os indicadores de desenvolvemento económico –Produto Interior Bruto *per capita* no ano 2007, expresado en miles de dólares a prezos e paridades de compra do ano 2005– xunto cos indicadores de participación política, empresarial e laboral das mulleres no ano 2008, segundo os datos das Nacións Unidas de UNDP (2008).

Os datos da táboa 1 corresponden a Europa, Rusia e USA, e inclúen, ademais do Produto Interior Bruto *per capita* (*PIBpc*), o indicador de participación das mulleres (*GEM*) das Nacións Unidas correspondente ao ano 2008, e compoñentes dese índice:

GEM08 = Gender Empowerment Measure

Este é un indicador de participación das mulleres, cuxo valor se aproximada a 100 en caso de igualdade cos homes, e que se calcula a partir dos seguintes indicadores:

- % *renda*: porcentaxe que supón a renda salarial media feminina con respecto á renda salarial media masculina.
- % *pol*: porcentaxe de participación feminina en postos políticos.
- % *emp*: porcentaxe de participación feminina en postos de dirección empresarial.
- % *tec*: participación laboral feminina en postos técnicos (*wtec*).

O indicador *GEM* debe completarse con outros criterios relativos á participación efectiva das mulleres na toma de decisións nos ámbitos político, laboral e empresarial. Non é o mesmo que as mulleres estean presentes nun grao adecuado de paridade numérica, pero en postos que teñen un menor poder de decisión que os dos homes, a que teñan canles de participación efectiva na toma de decisións.

Os países da táboa 1 que presentan un maior índice de igualdade de poder feminino, cun indicador *GEM08* maior que 90, son Noruega e Suecia. Séguenlles os países cuxo valor do *GEM08* está comprendido entre 80 e 90: Canadá, Dinamarca, Finlandia, Alemaña, Holanda, España e Suíza.

Os países que máis se aproximan á igualdade salarial media de mulleres e homes son Suecia, Noruega, Dinamarca, Finlandia e Lituania. España sitúase nun nivel bastante baixo, lixeiramente por riba do 50%.

Polo que respecta ao índice político, España sitúase nunha posición máis elevada que o Reino Unido, Francia ou USA, debido ao maior grao de paridade no número de representantes no Congreso. Pero, se temos en conta criterios complementarios como, por exemplo, o grao de poder de decisión real de cada representante -home ou muller-, observamos que en xeral o poder é menor en España que nes tres países de democracia máis avanzada, debido a que o

sistema electoral español –de listas cerradas e bloqueadas– concede un poder excesivo ás cúpulas dos partidos.

Táboa 1. Participación feminina e PIB *per capita*

Países	<i>GEM08</i>	<i>PIBpc</i>	% <i>pol</i>	% <i>tec</i>	% <i>emp</i>	% <i>renda</i>
Austria	74,80	35,5	27	48	29	40
Bélxica	84,10	33,4	36	19	31	52
Bulgaria	60,50	10,5	22	62	62	66
Croacia	62,20	14,7	21	51	26	69
R. Checa	65,00	22,9	16	53	29	60
Dinamarca	88,70	34,9	38	53	25	74
Estonia	65,50	19,3	21	68	34	63
Finlandia	89,20	33,3	41	35	30	72
Francia	78,00	31,6	20	48	38	62
Alemaña	85,20	33,2	31	50	38	61
Grecia	69,10	26,9	15	49	27	53
Hungría	58,60	17,9	11	61	37	67
Irlanda	72,70	41,0	15	52	31	58
Italia	73,40	28,7	20	47	33	49
Letonia	64,40	16,3	20	64	41	67
Lituania	61,40	16,6	18	71	40	72
Macedonia	64,40	8,3	32	51	27	49
Holanda	87,20	36,9	38	50	27	66
Noruega	91,50	49,3	36	50	33	79
Polonia	61,80	15,6	18	61	35	60
Portugal	74,10	21,1	28	51	33	61
Romanía	50,00	10,7	10	57	30	70
Rusia	54,40	13,9	11	64	39	63
Eslovaquia	63,80	19,3	19	58	28	59
Eslovenia	62,50	26,3	10	56	33	62
España	82,50	28,5	34	48	32	53
Suecia	92,50	34,1	47	51	32	84
Suíza	82,90	37,6	27	46	31	66
Reino Unido	78,60	33,7	20	47	35	70
USA	76,90	43,0	17	55	42	64

NOTA: O dato de Austria pode estar algo subvalorado.

FONTE: Guisán (2010) a partir dos datos da UNDP e do BM.

IGUALDADE DE XÉNERO E CALIDADE DEMOCRÁTICA

De acordo cos estudos de liderado de Zencker (2009) e doutros expertos, a toma de decisións nas organizacións sociais e económicas segue un proceso interno no que a calidade das canles de comunicación ocupa un lugar esencial, de forma que as iniciativas que lideran as reformas e os avances da sociedade dependen en gran medida da capacidade dos líderes executivos para detectar e apoiar aquelas iniciativas interesantes que emerxen da base dos seus equipos ou da contorna dos seus asesores.

Así, a participación feminina na toma de decisións nos partidos políticos e nas organizacións non só depende de que aumente o número de mulleres en postos executivos ou de representación, senón tamén de que eses postos executivos teñan responsabilidades adecuadas á capacidade de decisión das mulleres directivas, e de que as canles de comunicación internas e externas da organización permitan unha comunicación eficaz.

Dada a maior tendencia dos homes a ocupar postos directivos, e a maior frecuencia con que as mulleres participan no liderado das organizacións desde postos intermedios, cómpre mellorar as canles de comunicación interna nas organizacións para que o liderado efectivo –para o ben da organización e da sociedade– permita a participación de iniciativas de interese desde distintos niveis da estrutura organizativa.

Os modelos econométricos de Guisán e Aguayo (2011) mostran que o nivel educativo inflúe de forma positiva no indicador de calidade política “voz dos cidadáns” de Kaufman, e que tanto o nivel educativo como este indicador de calidade política exercen un efecto positivo sobre os indica-

dores de igualdade de xénero e de calidade de vida das mulleres.

Na táboa 2 preséntanse os datos de *GEM08* e dos indicadores de calidade política en dezaseis países europeos e en tres países norteamericanos, mentres que na táboa 3 se mostra a correlación positiva entre estas tres variables.

Táboa 2. Igualdade de xénero e calidade do Goberno

País	<i>GEM08</i>	Voz dos cidadáns	Efectividade do Goberno
Dinamarca	0,8870	8,14	9,42
Noruega	0,9150	8,06	9,24
Suecia	0,9250	7,94	9,16
USA	0,7690	7,18	8,24
Austria	0,7480	7,78	8,46
Suíza	0,8290	8,10	9,48
Finlandia	0,8920	7,98	8,88
Países Baixos	0,8720	8,06	8,60
Canadá	0,8290	7,72	8,84
Reino Unido	0,7860	7,76	8,54
Irlanda	0,7270	7,80	8,34
Alemaña	0,8520	7,80	8,36
Francia	0,7800	7,54	7,60
México	0,6030	4,96	5,26
Bélxica	0,8410	7,88	8,18
España	0,8250	7,10	7,00
Portugal	0,7410	7,50	6,76
Italia	0,7340	7,24	5,66
Grecia	0,6910	6,92	5,96

NOTAS: *GEM08* é o indicador de igualdade de xénero das Nacións Unidas. A voz dos cidadáns e efectividade do Goberno son indicadores elaborados por Guisán (2010) a partir dos datos de Kaufman *et al.* (2008), e que se presentan nunha escala que vai desde o 0 ata o 10.

FONTE: Guisán (2010) a partir dos datos da UNDP e de Kaufman (2008).

Táboa 3. Coeficiente de correlación lineal entre as variables

	<i>GEM08</i>	Voz dos cidadáns	Efectividade do Goberno
<i>GEM08</i>	1,0000	0,7863	0,8000
Voz dos cidadáns	0,7863	1,0000	0,8118
Efectividade do Goberno	0,8000	0,8118	1,0000

NOTA: A igualdade de xénero está medida polo *GEM08* das Nacións Unidas.

FONTE: Guisán e Aguayo (2011), a partir dos datos da UNDP e de Kaufman (2008).

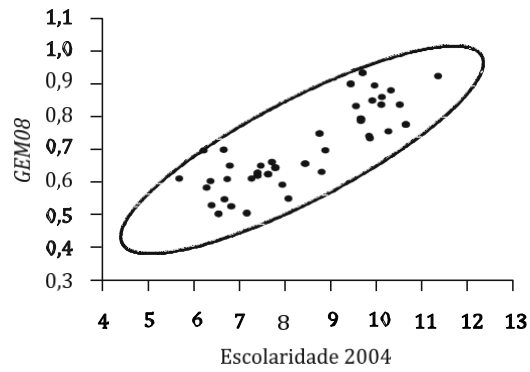
Observamos unha elevada correlación positiva entre os indicadores de calidade política e o indicador de igualdade de xénero.

A educación ten habitualmente un impacto moi positivo sobre a igualdade de xénero, xa que mellora a voz dos cidadáns; esta, á súa vez, mellora a efectividade do Goberno; e ambas as dúas variables de calidade política melloran a igualdade de xénero.

As gráficas 1 e 2 mostran o efecto positivo da educación e da calidade política sobre o indicador de igualdade de xénero.

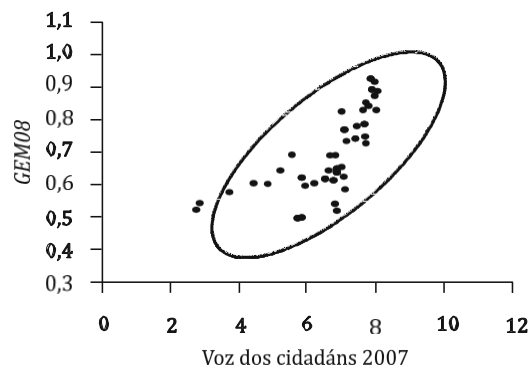
O indicador de nivel educativo utilizado na gráfica 1 baséase nos datos de Barro e Lee, que son complementados con estimacións propias en caso de falta de datos para algúns países.

Gráfica 1. Igualdade de xénero e educación

FONTE: Guisán e Aguayo (2011) a partir de datos das Nacións Unidas e de Barro e Lee.

Gráfica 2. Igualdade de xénero e calidade política

FONTE: Guisán e Aguayo (2011) a partir de datos das Nacións Unidas e Kaufman *et al.* (2008)

MULLERES EUROPEAS NA TOMA DE DECISIÓNS NOS MEDIOS DE COMUNICACIÓN, NOS SINDICATOS, NAS UNIVERSIDADES E NOUTRAS ORGANIZACIÓNS

En Guisán (2010) e en Guisán e Aguayo (2011a, 2001b) preséntanse suxestións de interese en relación co informe do European Women's Lobby (EWL). As táboas 4 e 5 recollen algúns datos seleccionados do dito informe.

Táboa 4. Mulleres europeas na toma de decisións

1) <i>Un 33% dos comisarios europeos.</i>2) <i>Un 22% dos membros dos Gobernos nacionais.</i>3) <i>Un 3% dos presidentes das maiores empresas.</i>4) <i>Un 9,7% dos membros dos Consellos de Administración das trescentas principais empresas europeas.</i>5) <i>Só o 10% presiden as universidades en dezaseis países europeos.</i>

FONTE: Datos seleccionados do informe da EWL (2010).

Táboa 5. Mulleres europeas nos medios de comunicación

1) <i>Hai catro homes por cada muller que consegue aparecer nos medios da UE.</i>2) <i>As mulleres son a referencia central das noticias só nun 10% do tempo.</i>3) <i>Un 6% dos expertos e un 14% dos locutores de noticias son mulleres.</i>4) <i>Un 10% dos políticos que aparecen nas noticias son mulleres.</i>5) <i>Entre o 2% e o 9% do tempo dedicado aos deportes.</i>

FONTE: Datos seleccionados do informe da EWL (2010).

O mencionado informe tamén presenta outros datos sobre a insuficiente participación das mulleres europeas na

toma de decisións, así como a escasa presenza na prensa e nos medios de comunicación de noticias sobre as mulleres con liderado económico, empresarial, político, científico, cultural ou deportivo.

PARTICIPACIÓN DAS MULLERES EN SINDICATOS, UNIVERSIDADES E CONSELLOS CONSULTIVOS

Outros ámbitos de interese con respecto á participación das mulleres son o ámbito sindical, as organizacións académicas, as publicacións científicas, os consellos consultivos e outros órganos nos que con frecuencia aínda atopan dificultades para lograr canles de participación adecuadas ás súas capacidades. En Guisán, Aguayo e Expósito (2012) analízanse algunhas cuestións de interese.

BIBLIOGRAFÍA

- BARRO, R.J.; JONG-WHA, L. (1994). "Sources of Economic Growth", *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, 40 (1), pp. 1-46. Elsevier.
- GUISÁN, M.C. (2009a). "Educación, calidad del gobierno y desarrollo económico en América, Europa, África y Asia", *Estudios Económicos de Desarrollo Internacional*, 9 (2). (<http://www.usc.es/economet/aea.htm>).
- GUISÁN, M.C. (2009b). "Quality of Government, Education and World Development: An Analysis of 132 countries, 2000-2007", *International Journal of Applied Econometrics and Quantitative Studies*, 6 (Special Issue). (<http://www.usc.es/economet/aea.? -htm>).
- GUISÁN, M.C. (2010). "Participación laboral, política, económica e social das mulleres en Europa e en Norteamérica", *Revista Galega de Economía*, 19 (2), pp. 53-65. (http://www.usc.es/econo/RGE/Vol19_2/galego/art3g.pdf).

- GUISÁN, M.C.; AGUAYO, E.; EXPÓSITO, P. (2012). *Empleo sectorial y participación social: situación en Europa desde una perspectiva de género*. (<http://www.usc.es/economet/libros.htm>).
- KAUFMANN, D.; KRAAY, A.; MASTRUZZI, M. (2008). *Governance Matters VII: Governance Indicators for 1996-2007*. (World Bank Policy Research Working Paper, 4654).
- NEIRA, I. (2007). "Capital humano y desarrollo económico mundial: modelos econométricos y perspectivas", *Estudios Económicos de Desarrollo Internacional*, 7 (2). (<http://www.usc.es/economet/ea.htm>).
- PORTELA, M.; NEIRA, I. (2002). "Capital social: concepto y estudio econométrico sobre el capital social en España (Spanish)", *Estudios Económicos de Desarrollo Internacional*, 2 (2). (<http://www.usc.es/economet/aea.htm>)
- TEORELL, J.; HOLMBER, S.; ROTHSTERN, B. (2008). *The Quality of Government Dataset*. Göteborg, SE: Goteborg University. (<http://www.q0g.pol.gu.se>).